ARGENTINA NA DUNAVU I SAVI

Melodramatske dimenzije ponavljanja ekonomske povijesti

«Cecilijo, političku ekonomiju ćete čitati za vrijeme moje odsutnosti. Poglavlje o padu rupije možete slobodno izostaviti. Na neki način, ono je previše senzacionalno. Čak i ti monetarni problemi imaju svoju melodramatsku stranu!»

Gospođica Prism, guvernanta, u «Važno je zvati se Ernest» Oscara Wildea

Repetitio est mater studiorum(?)

Iako Oscar Wilde nije bio ekonomist - njegov rad koji se tek izdaleka približava ekonomskoj tematici je The soul of a man under socialism (Duša čovjeka pod socijalizmom) - ponavljanje ekonomske povijesti uvijek iznova potvrđuje njegovu opservaciju već duže od jednog stoljeća. I to diljem svijeta, pa čak i u SAD.

Tako se ambiciozna reforma bankarskog sistema koju je pokrenuo Barack Obama bazira na Glass – Steagalovom zakonu iz 1933. godine, usvojenim neposredno nakon Velike krize. Budući da je te godine osnovana FDIC (Federal Deposit Insurance Corporation) koja osigurava depozite američkih građana, banke su se prema tom zakonu morale podijeliti u dvije grupe: one koje svoje poslovanje baziraju na prikupljanju depozita građana i, na toj bazi, odobravanju kreditima (commercial banks) i one koje se bave investicijama u razne vrijednosnice (investment banks). Taj je zakon ukinuo tek 1999. godine predsjednik Clinton omogućivši tako bankama u SAD da postanu gigantski holdinzi sa kombinacijom obaju aktivnosti.

Ako Kongres prihvati taj prijedlog zakona (što neće biti lako); bankarska industrija SAD će se opet morati podijeliti u dvije grupe koje će opet poslovati po principima uvedenim Glass-Steagalovim zakonom: rizici poslovanja više neće smjeti biti povezani s depozitima građana osiguranim od strane države (FDIC-a) ni na koji način. Barack Obama tako želi ispuniti svoje obećanje da «američki porezni obveznici više nikada neće biti taoci institucija koje se upuštaju u rizične plasmane bez pokrića, a prevelike su i previše važne za ekonomiju SAD da bi se smjelo dopustiti da propadnu».

Samo SAD - čiji će vojni budžet ne samo ove nego još i niz slijedećih godina biti dvostruko veći od zbira vojnih budžeta svih ostalih država na ovoj planeti – mogu ponavljati svoju ekonomsku povijesti bez melodrama. Niti jedna zemlja tako spremno i tako lako ne zatvara tvornice i ne otpušta radnike kao SAD – ekonomske kalkulacije se tamo brzo i bez okolišanja pretvaraju u surovu racionalnost bez mnogo emocionalnosti, što je najbolje potvrdilo restrukturiranje njihove automobilske industrije prošle godine. Ali, Quod licet Jovi non licet bovi – SAD su ona iznimka koja potvrđuje pravilo. Za sve ostale države ponavljanje ekonomske povijesti ne može proći bez melodrame.

Pokušati odgovoriti zašto je to tako daleko bi prelazilo okvire ovog rada, jednako kao i odgovor

na pitanje zašto pravilo Repetitio est mater studiorum kada je u pitanju ekonomija ne vrijedi, iako se baš ekonomska povijest ponavlja daleko češće od svih ostalih. Očito je međutim da je glavni uzrok svjesno «kultiviranje» ekonomskog populizma - kolektivno-emocionalnog pristupa konkretnim financijskim i monetarnim problemima kojim se odgađa konfrontacija s neugodnim istinama. Političari jednostavno izbjegavaju suočiti svoje birače s ozbiljnošću situacije dokle god je to moguće što naravno ima svoju cijenu. Kada populizam čak i njim postane preteško breme pa ga na kraju ipak moraju odbaciti i biračima prezentirati težinu situacije zajedno s politički krajnje nepopularnim ali nužnim rješenjima počinju drame: mnogi «obični ljudi» jednostavno ne žele čuti istinu jer ona znači uvod u «stezanje kaiša» i velika odricanja. Eksplozije socijalnog nezadovoljstva ili čak nemiri širih razmjera tu ne mogu ništa promijeniti. Na kraju, kada se počnu osjećati efekti nepopularnih mjera počinje melodrama.

Svaka kriza uzrokovana prekomjernom javnom potrošnjom, velikim budžetskim deficitima i golemim državnim dugovima doseže svoj vrhunac kada započnu diskusije o nužnosti devalvacije nacionalne valute. Pravilo da ekspanzionistička budžetska politika ne može ići «ruku pod ruku» s fiksnim kursom nacionalne valute je dio ekonomske povijesti koji se ponavlja upravo «banalno» često: kada se, na primjer, prošle godine u Letoniji i Madžarskoj ponovila skoro identična situacija kao u Argentini 2000/2001 godine, obje države su odbile devalvaciju, unatoč energičnim «sugestijama» MMF-a i Komisije EU (koja je u oba slučaja zajedno s MMF-om učestvovala u aranžmanima financijske pomoći) i umjesto toga radije odabrale drastično rezanje javne potrošnje Banke u stranom vlasništvu doduše nisu propale (čega su se mnogi bojali), ali zato građani s hipotekarnim kreditima u eurima ili švicarskim francima danas teško žive i imaju goleme probleme s njihovim otplatama.

Madžarska se u međuvremenu uspjela djelomično oporaviti, ali su Letonija i Litva (koja se «rukama i nogama» opire stand-by aranžmanu s MMF-om) i dalje otvoreno pitanje unatoč vidljivim poboljšanjima. Drastično «kresanja» budžeta u Letoniji - posebno plaća u javnom sektoru (oko 40%) i mirovina (više od 10%) kako bi se budžetski deficit do 2012. godine smanjio sa sadašnjih 10 na 3% BDP-a i izbjegla devalvacija lata (nacionalne valute) financijski mediji su nazvali «barbarska kirurgija». Letonija – koju danas mnogi ministri financija država članica EU ističu kao uzor Grčkoj – ipak je uspjela podnijeti tu «barbarsku kirurgiju» bez devalvacije lata, unatoč dvogodišnjem «presingu» financijskih medija da je to neminovnost) i bez pokušaja «friziranja» podataka o ukupnom državnom dugu.

Rješavanje problematike odnosa **ukupnog državnog duga** (u daljnjem tekstu koristit ćemo ovaj termin kao najbliži ekvivalent za ono što na engleskom označava
overall debt
) prema BDP-u odnosno; kako se to u slavenskim jezicima voli reći «prezaduženost» je međutim uvijek samo dio problema. U svim godinama rastrošnosti i zaduživanja uvijek paralelno rastu korupcija i zapošljavanje u državnom sektoru, dok konkurentnost i stope zaposlenosti (ljudi između 18 i 65 godina) padaju pa zajedno s dugom raste i nezaposlenost. Smanjenje velikog državnog duga i «kresanja» javne potrošnje su zato uvijek tek prvi korak za duboka i ozbiljna restrukturiranja – područje na kojem niti jedna institucija nema toliko praktičnih iskustava kao MMF.

Zahvaljujući financijsko-gospodarskoj krizi, drame danas počinju već kod prvih naznaka

mogućih valutnih «turbulencija», konkretno kod velikih budžetskih deficita i ukupnih državnih dugova. Oni danas kod cijelog niza evropskih država daleko prelaze prihvatljive proporcije u odnosu na njihov sadašnji BDP, kao i onaj planiran za bližu budućnost. Zato su održivost Evropske monetarne unije i samog eura u posljednje vrijeme postale omiljene teme brojnih analitičara, promatrača – i naravno spekulanata.

Prijetnje kreditnih agencija Moody's i Standard & Poor's da će - prvi pust u povijesti - sniziti AAA rejting čak i nekim najvećim i najmoćnijim državama industrijskih nacija Zapada poput Velike Britanije i SAD doduše za sada imaju «samo» diskretne naznake dramatičnosti, ali ako se to za koju godinu ipak dogodi, senzacionalizma i melodrama neće nedostajati jer će povrede nacionalnog ponosa sasvim sigurno izazvati i brojne emocionalne reakcije.

«Melodrama» je međutim neadekvatan izraz za opis situacije kada velike i moćne države pokušavaju nevoljko pomoći malima i slabima o kojima moraju – htjeli-ne htjeli – voditi računa jer su im bitne za opstanak sistema kakav je na primjer EMU (Evropska monetarna unija). Tipičan primjer je Grčka koja predstavlja jedva 2,6% i 3% BDP-a eurozone, ali potencijalni financijski efekti njene prezaduženosti danas uzrujavaju cijelu eurozonu jer ugrožavaju stabilnost eura. Radi se o efektu lanca: svaki lanac je jak samo onoliko koliko je jaka njegova najslabija karika. Naravno, Grčka nije jedina slaba karika: 4 države članice EU kod kojih ukupan državni dug u odnosu na njihov BDP oscilira u odnosu višem od 1 : 1 – Portugal, Italija, Grčka i Španjolska – već su stekle kolektivni kolokvijalni nadimak «PIGS države» (engl.: PIGS countries). Kod tih država je «nezgodno» i to što one uz takve zabrinjavajuće odnose BDP/ukupan državni dug imaju još i banke sa visoko problematičnim tražbinama koje i po nekoliko puta prelaze vrijednost njihovih BDP-a. To kod njih u odnosu na državni dug predstavlja još kudikamo veću opasnost jer se nad njihovim bankama nadvila tamna sjena velikih mogućih otpisa. A kome se te banke – budu li na kraju ipak morale provesti te goleme otpise što će ostaviti goleme rupe u njihovim bilancama - uopće mogu obratiti za pomoć osim svojoj već prezaduženoj državi? Reakcije javnosti (čitaj: poreznih obveznika) već i bez toga dovoljno «nabrušenoj» spašavanjem velikih i moćnih institucija previše važnih da bi se smjelo dopustiti da propadnu - njihovim novcem - nije teško predvidjeti. U tom nezgodnom nazivu PIGS mnogi su prepoznali očite negativne konotacije koje nerijetko prelaze u jedva prikriveno podcjenjivanje i porugu .

Hoće li naziv PIGS ući u sferu melodrame pokušajima dodatka još jednog «I» (što neki obzirniji analitičari već koriste) tako da on ubuduće bude glasio PIIGS ostaje da se vidi. Naime ono drugo «I» bi se moglo odnositi i na Italiju i na Irsku koje bi se obje ovim nazivom mogle obuhvatiti bez poteškoća. Ali to se sigurno ne bi svidjelo niti Italiji niti Irskoj.

Sve PIGS države su članice eurozone pa danas više nemaju svoje nacionalne valute koje bi mogle devalvirati. U tome i jest problem: EMU (Evropska monetarna unija) ne predviđa isključenje država članica koje joj prave probleme, a niti ima mehanizme za nametanje financijske discipline neodgovornim članicama. Najviše međutim upada u oči to da su sve te države na evropskom jugu, a Jug je za Sjever oduvijek predstavljao nešto problematično na što se gledalo «odozgor». Ne čudi stoga da se već i unutar eurozone počelo govoriti o ponavljanju ekonomske povijesti, ovog puta opet u vidu «klasične» podjele na relativno stabilni i financijski odgovorni Sjever i visokozaduženi, problematični Jug. Cinici – posebno u Njemačkoj – ukazuju

da se zaboravilo zašto uopće postoji EMU i koja joj je funkcija. Po njima, ova podjela prijeti da EMU postane «Evropska unija za transfer financijske pomoći» – i to naravno u jednom smjeru, od sjevera prema jugu. U njemačkim poslovnim medijima se već otvoreno poručuje da tako nešto «ne može i neće proći», a i upozorenja Angele Merkel postaju sve otvorenija i energičnija. Cijeli niz financijskih analitičara, investitora itd. također smatra da slučaj Grčke neće ostati usamljen pa se već kalkulira koja će slijedeća država iz PIGS grupe doći na red za pomoć (najvjerojatnije Španjolska ili Portugal).

Što će EU, ECB (Evropska središnja banka), MMF i Njemačka učiniti glede pomoći Grčkoj je još predmet žučnih diskusija. Ali pravi, u relativnom smislu mnogo ozbiljniji problemi su međutim koncentrirani u državama koje nisu članice EU pa zato uopće nisu predmet pažnje. Te države mogu očekivati pomoć samo od MMF-a, jedine institucije kojoj se one uopće mogu obratiti jer njihove «melodramatske situacije» malo koga zanimaju.

Jedna od tih država je i Hrvatska koja je sa svojim učlanjenjem u EU dobrano zakasnila. Zakašnjenja, naravno, sa sobom uvijek «vuku» posljedice .

Sadašnja situacija u Argentini

Tko kaže da su siromaštvo u Slavoniji i Baranji unatoč golemim područjima plodne zemlje neki izuzetak?

Iako zemlja golemih prirodnih bogatstava i nekada jedan od najpoznatijih izvoznika pšenice, soje i goveđeg mesa, Argentina će ove godine morati uvoziti pšenicu. Izvoz goveđeg mesa – najpoznatijeg i najvažnijeg izvoznog artikla – također će nastaviti drastično opadati. Maleni Urugvaj sa jedva 6% poljoprivrednih površina u odnosu na Argentinu i jedva 9% njenog stanovništva danas izvozi više mesa nego Argentina. No to je samo vrh ledenog brijega situacije čiji je razlog – prema predsjednici Argentine Cristini Fernandez de Kirchner, supruzi bivšeg predsjednika Nestora Kirchnera kojeg je naslijedila na toj funkciji – «nekontrolirani neoliberalizam». Prema inozemnim kritičarima, pravi razlog je «državno vođeni ekonomski nacionalizam», i to upravo pod dirigentskom palicom bračnog para Kirchner – najprije supruga Nestora Kirchnera (koji dolazi iz obitelji hrvatsko-švicarskog podrijetla), a sada i njegove supruge. «Danas urugvajska ekonomija puca od zdravlja, a argentinska konstantno tone u pesimizam i apatiju» - kaže američki bankar Walter Molano, specijalist za investicije u Latinsku Ameriku. «Buenos Aires je nekada bio svjetski grad a Montevideo provincija. Situacija je danas obrnuta. Eto što sve može učiniti – i čini – ekonomska politika!».

Argentina ima reputaciju države koja posebno «uporno» ponavlja povijest svojih javnih financija, pa već i sama spomen njenog imena automatski asocira na njene «vječite» dugove po kojima je postala jedna od najpoznatijih država, i to ne samo u Latinskoj Americi. Kada je Nestor Kirchner 2003. godine postao predsjednik (nakon državnog bankrota 2002. godine) uspio je stabilizirati ekonomiju i pokrenuti respektabilni privredni rast od 7% koji se održao skoro četiri godine. On se bazirao na niskom kursu pezoa (nacionalne valute) čime se direktno forsirao izvoz, istovremeno štiteći domaću industriju od inozemne konkurencije. Ipak, odvikavanje od starih običaja uvijek ide teško. Tijekom tog perioda ekspanzije ponovo je počela bujati pretjerana

državna potrošnja zajedno sa zaduživanjem u inozemstvu, što je brzo poništilo pozitivne efekte gospodarskog rasta. Kada je Nestor Kirchner u bezizlaznoj situaciji od međunarodnih kreditora 2005. godine zatražio da se odreknu dvije trećine svojih tražbina, većina ih je to odbila. To je ponovo dovelo Argentinu u financijsku izolaciju glede pozajmljivanja na međunarodnom tržištu kapitala, a zajedno s njome i privredni kolaps. Dolazak njegove supruge na funkciju predsjednika države nije nimalo poboljšao nastalu situaciju, naprotiv.

Tako se Argentina danas ponovo nalazi u istoj situaciji kao 2001. godine kada je nepredviđena i devastirajuća recesija uzrokovana globalnim financijskim šokovima dovela do presušivanja dotoka inozemnog kapitala i stranih investicija. Težinu vanjskog duga je dodatno otežavao još i nerealno visoki tečaj pezoa. U takvoj je situaciji međutim nastao presedan koji se danas ponavlja u istočnoj i centralnoj Evropi: energično odbijanje devalvacije nacionalne valute, najvažnijeg dijela financijske konsolidacije što je tada nevoljko prihvatio čak i MMF. MMF je upravo u slučaju Argentine 2001. godine pokazao do tada neviđenu popustljivost: nije energično insistirao na devalvaciji pezoa kao uvjetu za svoju pomoć, unatoč njegovoj više nego očiglednoj precijenjenosti, već je devalvaciju samo «energično sugerirao». Umjesto toga, MMF je nakon dugih pregovora kao uvjet za svoju pomoć prihvatio plan drastičnih rezova u javnoj potrošnji. Pravilo koje nitko ne poznaje bolje od upravo MMF-a - da je vanjsku financijsku pomoć uvijek daleko bolje iskoristiti za ublažavanje posljedica devalvacije nego za kontraproduktivno održavanje nerealno visokog tečaja nacionalne valute – nije htio nametati. Čak i brojni kritičari MMF-a i danas smatraju da je to bila greška kojom je upravo MMF postavio presedan s dalekosežnim posljedicama: plan financijske konsolidacije Argentina nije nikada ostvarila (što nikoga nije iznenadilo), a svi problemi su se samo još dodatno zaoštrili pa je pezo 2002. godine ipak morao biti devalviran.

Argentina na Dunavu

Prema tim kritičarima, MMF danas istu grešku ponavlja i u državama centralne i istočne Evrope koje su, na temelju svih makroekonomskih pokazatelja, sve «zrele» za istu radikalnu ekonomsku kirurgiju budući da imaju simptome dobro poznatih klasičnih makroekonomskih boljki «neodrživog modela javnih financija». Tu se misli na BDP po stanovniku; rast/smanjenje BDP-a u odnosu na prethodnu godinu; nadalje budžetski deficit, vanjski dug i/ili javni dug van proporcija u odnosu na BDP te naravno kreditni rejting - BBB ili BB po Standars & Poor's odnosno Baa ili Ba po Moody's (označuje grupe neposredno ispod ili iznad linije koja dijeli kreditni od spekulativnog rejtinga).

Ove paralele su iznjedrile termin «Argentina na Dunavu» koji također ima svoje korijene u najnovijoj rundi ponavljanja ekonomske povijesti s melodramatskim primjesama. On je tijekom prošle godine postao toliko «popularan» da se na koristi za samo jednu državu nego za više njih, pa čak za one koje su od Dunava poprilično udaljene. Međutim, iako je njihova situacija još kudikamo ozbiljnija nego u PIGS (ili PIIGS) grupi država ona širu javnost malo zanima pa je zato ostala tema koja se analizira samo u financijskim medijima.

Tako na primjer Nouriel Roubini, poznat po nadimku «doktor Sudbina» (engl. doctor Doom) uporno ističe da je današnja situacija u Letoniji, Litvi i nekim drugim državama istočne i

centralne Evrope poput Madžarske kopija one u Argentini iz 2000/2001. godine. U toj grupi je čak i Ukrajina koja, kao i Letonija, doduše nije na Dunavu ali i ona s njima također dijeli te iste probleme, time da se kod Ukrajine ponavlja i dobro poznata problematika glede ispunjenja obećanja iz stand-by aranžmana s MMF-om. Prvi prioritet novog predsjednika Viktora Janukoviča će zato biti upravo obnova suradnje s MMF-om kako bi se «odmrznuo» i ponovo aktivirao kredit od 16,4 mrd. dolara čija je druga tranša bila zamrznuta u studenom prošle godine neposredno pred izbore zbog domaćih političkih pritisaka i neispunjavanja dogovorenih reformi modela javnih financija. To će međutim označiti ponovno pokretanje nepopularnih budžetskih reformi i nova obećanja MMF-u glede smanjenja mirovina i plaća u javnom sektoru, zajedno s korigiranjem cijena plina za kućanstva kako bi se približile onima koje diktira tržište. Hoće li to čak i za Viktora Janukoviča biti politički provedivo ostaje da se vidi, a isto tako i hoće li i u Ukrajini biti «problema» sa vjerodostojnošću podataka prezentiranih u planovima smanjenja javne potrošnje poput onih u Argentini i nedavno u Grčkoj.

Argentina na Savi

Kako je i njen stand-by aranžman s MMF-om samo pitanje vremena, «Argentini na Dunavu» će se uskoro priključiti i Hrvatska. Tako će «Argentina na Dunavu» uskoro obuhvatiti i najveći dio Save (BiH, Rumunjska i Srbija već imaju stand-by aranžmane s MMF-om) pa će taj termin trebati adekvatno proširiti. Analogno kao kod Dunava, «Argentina na Savi» ipak neće obuhvatiti sve države kroz koje ona teče: na sjeveru se ispriječila Slovenija. Ne, doduše, kao nekakva prirodna prepreka nego - u odnosu na navedene države – kao iznimka sa sasvim drugačijom, dosljedno vođenom ekonomskom politikom i zdravim modelom javnih financija. Slovenija je članica ne samo EU nego i eurozone, a njen kreditni rejting je «čak» AA o kojem članice «Argentine na Dunavu i Savi» danas mogu samo sanjati. Analognu iznimku glede Dunava predstavlja i Slovačka koja je također na Dunavu ali s «Argentinom na Dunavu» nema nikakve veze - dapače, o Slovačkoj se danas govori kao o «Detroitu istočne Evrope». Ona je također članica eurozone, njen model javnih financija je potpuno zdrav a odnos ukupni državni dug/BDP joj je daleko ispod prosjeka država eurozone a problematične tražbine bankarskog sektora su skoro zanemarive. I ona, poput Slovenije, također ima rejting AA.

Prema Vladimiru Gligorovu (Bečki ekonomski institut), "inozemne financijske čimbenike u ovom trenutku također zabrinjava da u Zagrebu nitko ne želi niti pomisliti na obnovu suradnje s MMF-om. To se tumači kao znak da u Hrvatskoj nema hrabrosti za ozbiljnije reforme. Osim toga, nitko ne vjeruje da sadašnja, objektivno govoreći oslabljena Vlada, može nešto napraviti: u Hrvatskoj, naime, ne postoji ni minimum suglasja oko toga što treba činiti. Sporite se je li sadašnji tečaj održiv ili nije, koje zahvate treba poduzeti, a nema više ni lidera koji bi jamčio provedbu dogovorenog. Prevladava uvjerenje da u Hrvatskoj građani, sindikati i političari nisu spremni pogledati istini u oči oko stanja u državi niti postoji spremnost na bilo kakva ozbiljnija odricanja. U takvim je uvjetima veliko pitanje može li eventualno neka druga politička opcija učiniti nešto više od sadašnje Vlade (Nemoguća misija Jadranke Kosor; Jutarnji list, subota 11. srpnja 2009).

Da je stand-by aranžman s MMF-om i za Hrvatsku samo pitanje vremena već dugo postoji cijeli niz indikatora. Posebno upada u oči činjenica da se sa s politikom zaduživanjem kako bi se

nastavio život iznad mogućnosti ne može ići u beskraj. Prema tvrdnjama nekih analitičara, Hrvatska je godišnje do sada svake godine trošila najmanje 4 milijarde eura više nego što je privređivala. Hrvatskoj vladi doduše ide u prilog to da se na problem današnjeg javnog zaduživanja uopće ne gleda kao na moralni problem odnosno kao na golemi teret koji se prenosi na buduće generacije, ali hrvatske državne obveznice danas zato imaju najniži rejting još u zoni grupe investicijskog rejtinga (BBB- po Standard & Poor's). Njegovo daljnje srozavanje će značiti prijelaz u grupu spekulativnog rejtinga čime će se njene mogućnosti daljnjeg zaduživanja radikalno smanjiti. I sam ministar Šuker je prije nekoliko mjeseci javno izjavio da će se Hrvatska obratiti MMF-u ako ne uspije smanjiti javnu potrošnju («Zvat ćemo MMF u pomoć ako sami ne uspijemo srezati javnu potrošnju» - Jutarnji list, 11.07.2009.). Pored toga, iako se nova zaduživanja u Hrvatskoj službeno tumače kao uspjeh, treba napomenuti da bi se daleko više i uz daleko povoljnije uvjete moglo dobiti od MMF-a – naravno uz uvjet zaključenja klasičnog «strogog» stand-by aranžmana u kojem bi se Hrvatska obvezala na već poodavno zakašnjelo smanjenje javne potrošnje i sveobuhvatnu reformu modela javnih financija.

Zaključenje stand-by aranžmana će tako nakon BiH, Srbije, Rumunjske i Ukrajine označiti početak «ponavljanja ekonomske povijesti» i u Hrvatskoj. Niska stopa zaposlenosti i prijeteće približavanje broja umirovljenika broju zaposlenih (ostavljajući po strani stvaran broj nezaposlenih koji je vjerojatno bitno veći od onih službeno registriranih na burzi rada) međutim nije činjenica o kojoj će MMF voditi računa: glavni predmet njegovog interesa su uvijek mjere za što manji budžetski deficit i otplata dugova, a ne stvaranje uvjeta za rast i razvoj. Međutim, ne treba se opterećivati time što će sve donijeti budući stand-by aranžman: kako je još davno primijetio dr. Janez Stanovnik, «nikada se ne trebate brinuti o tome što ćete reći MMF-u. On će vam uvijek dati vrlo jasne sugestije što trebate napisati u svom pismu namjera da ćete raditi i kakvu ćete ekonomsku politiku provoditi da biste s njim mogli zaključili stand-by aranžman». Jednu od MMF-ovih «sugestija» Hrvatskoj mediji su već prenijeli: ukinuti privilegirane mirovine, čime je povučena paralela s Bosnom i Hercegovinom odnosno s Hrvatsko-Bošnjačkom Federacijom gdje su inozemni financijski stručnjaci uočili «značajan teret mirovina veterana domovinskog rata», i to za državu koja «tetura na rubu bankrota».

Kao i uvijek, najosjetljivije pitanje bit će devalvacija kune. Definitivno suočavanje s pravilom da ekspanzionistička fiskalna politika ne ide ruku pod ruku s fiksnim tečajem nacionalne valute (što već godinama sugerira NBH) neće se međutim lako prihvatiti niti u Hrvatskoj. Prema dobro uhodanim običajima, i o toj najdelikatnijoj mjeri nove ekonomske politike će se voditi najviše diskusija, prolijevati najviše žuči i trošiti najviše vremena. Hoće li u Hrvatskoj rješenje biti «barbarske kirurgije» a' la Letonija ili devalvacija ostaje da se vidi. Međutim, i u tom segmentu ponavljanja ekonomske povijesti postoji jedna «melodramatska» konstanta: kako primjećuje Nouriel Roubini, «iako su problemi svugdje isti, svi uvijek odbijaju devalvaciju svoje nacionalne valute uz uvijek iste tvrdnje da je situacija u njihovoj zemlji drugačija i da je glavni problem u tome da nitko, pa niti stručnjaci MMF-a, ne razumiju njihove specifičnosti». Te tvrdnje ponešto gube na uvjerljivosti u svjetlu činjenice da su njegovi glavni izvršni direktori redovito bivši ministri financija koji dolaze iz evropskih država. Tako je Dominique Strauss-Kahn bivši francuski ministar financija; njegov prethodnik Rodrigo de Rato je došao iz Španjolske, Horst Koeller iz Njemačke itd. itd..

Financijska nepismenost kao melodramatska praksa

Ne samo u svim zemljama «Argentine na Dunavu i Savi» nego i na cijelom potezu od Baltika do Ukrajine strane banke (mahom sa sjedištem u Austriji i Italiji) su za vrijeme financijskog buma prije nastanka posljednje financijsko-gospodarske krize veliku većinu kredita odobrenih stanovništvu - ali ne za proizvodnju nego za kupovine nekretnina i automobila - odobravale u stranoj valuti, najčešće u eurima ili u švicarskim francima.

Ova praksa u financijskim medijima Zapada i dan-danas izaziva čuđenje i negodovanje. Zašto bi netko u Letoniji, Litvi, Madžarskoj ili Ukrajini uopće uzeo kredit u eurima ili u švicarskim francima? Sve te zemlje imaju tradicionalno «meke» valute i nestabilne i krhke ekonomije. Logika kredita u eurima još ima neku logiku u zemljama koje će za nekoliko godina postati članice EU (ili to već jesu) i kasnije euro zone. Ali niti jedna država u centralnoj i istočnoj Evropi vjerojatno nikada neće postati članica švicarske konfederacije!

Prema tim kritičarima, za suosjećanje sa svim onim građanima koji su svoje hipotekarna stambene kredite uzimali u stranim valutama nema mjesta – u pitanju nije ništa drugo nego njihova «financijska nepismenost». Ako s bilo kime treba suosjećati i ako itko zaslužuje pomoć, onda su to milijuni ljudi koji su bez ikakve svoje krivnje u ovoj financijsko-gospodarskoj krizi izgubili svoj posao, a nisu ulazili u naivne osobne financijske konstrukcije zalažući svoje kuće ili stanove.

«Treba se nadati da su lekcije iz slučaja Argentine iz 2000-2001. godina naučene» - javno poručuje Nouriel Roubini. Pri tome on ne napominje (jer pretpostavlja da se to zna!) da je najvažnija od tih lekcija ta da na kraju uvijek pobjeđuje tržište. Populizam i odugovlačenje s bolnim reformama (čitaj: radikalnim rezovima javne potrošnje) radi «kupovanja socijalnog mira» tu pobjedu mogu samo odgoditi, ali ju nikada ne mogu spriječiti.
«Lekcija za Grčku jest da ne možete imati ekspanzionističku fiskalnu politiku uz fiksni tečaj» - upozorava Martin Redardo, bivši guverner argentinske Središnje banke kojeg je Cristina Fernandez u veljači ove godine smijenila jer nije htio odobriti plaćanje dijela argentinskog državnog duga iz deviznih rezervi središnje banke .

Da li su barem te dvije lekcija naučene ostaje da se vidi. Ako nisu, onda se treba nadati još nečemu: da se opet neće ponoviti «klasičan» trijumf nade nad povijesnim iskustvima (da ne kažemo lekcijama).

U suprotnom – slijede daljnje melodrame!

Dragan Tomaševski